

ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА

УДК 821.161.3:398.5

М. А. Камарова,

кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры раманскіх моў БДЭУ

ЛІНГВАКУЛЬТУРНЫ ЗМЕСТ КАНЦЭПТА «ВЫРАЙ/РАЙ» У МІФАПАЭТЫЧНАЙ КАРЦІНЕ СВЕТУ БЕЛАРУСАЎ

Кожны народ бачыць па-свойму рэчаіснасць, што яго акаляе. Гэты факт адлюстроўваецца ў мове, сродкамі якой малюецца карціна свету, уласцівая пэўнаму народу. Вось чаму мова з'яўляецца своеасаблівым ключом да разумення асаблівасцей светаўспрымання і ментальнасці яе носьбітаў, іх уяўленняў пра саміх сябе, сваіх дзеянняў і месцы ў свеце. З гэтай пазіцыі яна вывучаецца ў лінгвакультуралогіі. Катэгарыяльны апарат вышэйназванай навукі складаюць моўныя адзінкі, якія найбольш прадуктыўна інтэрпрэтуюць карціну свету кожнага народа. Такімі моўнымі адзінкамі выступаюць *канцэпты*.

Тэрмін *канцэпт* не атрымаў пакуль адназначнага тлумачэння ў сучаснай лінгвістыцы. Як правіла, даследчыкі, сярод якіх А. Вяжбіцкая, В. Маслава, Г. Слышкін, Г. Токараў, Ю. Сцяпанаў, У. Карасік, С. Аскольдаў, М. Ангелава, Д. Ліхачоў, В. Сурына, кладуць у аснову дэфініцыі канцэпта тыя яго пэўныя бакі, што прадстаўляюцца найбольш істотнымі для кожнага канкрэтнага даследавання.

Найважнейшымі характарыстыкамі канцэпта з'яўляюцца яго прыналежнасць да вобласці *ідэальнага*, да *свядомасці*, якая грунтуецца на калектыўным вопыце папярэдніх пакаленняў. Асобна вылучаюцца таксама этнакультурная абумоўленасць і вербальныя сродкі адлюстравання, ад якіх залежаць асаблівасці і аўтэнтычнасць пэўнай карціны свету.

У гэтай сувязі апраўданым здаецца зварот да фальклорных тэкстаў, якія лічуцца стабільнай крыніцай агульнанароднай мовы, зборам устойлівых культурных сімвалаў і паняццяў, сховішчам традыцыйнай нацыянальнай культуры.

У дадзеным даследаванні за *канцэпт* прымаецца «адзінка калектыўнай свядомасці, якая адпраўляе да вышэйшых духоўных каштоўнасцей, мае моўны выраз і адзначаецца этнакультурнай спецыфікай» [1, с. 10].

З гэтай пазіцыі для аналізу абраны лінгвакультурны змест фальклорных тэкстаў, звязаных з *выраем/раем*, адным з вызначальных канцэптаў беларускай карціны свету, які характарызуецца семантычнай выключнасцю і шматгранным міфапаэтычным патэнцыялам.

Першае значэнне слова *вырай* паводле тлумачальнага слоўніка беларускай мовы звязана з «цёплым краем, куды вылятаюць на зіму пералётныя птушкі» (*Біб*).

У ім відавочна арнітаморфная суаднеснасць паняцця (пералётныя птушкі), якая стварае канатацыю з аддаленым месцам (цёплы край). Адзначым пры гэтым, што згодна з азначэннем *вырай* знаходзіцца недзе на зямлі, а не на небе, тым больш, што ў *вырай* восенню накіроўваліся не толькі птушкі, але і гады (*Біб*).

Этымалогія слова дазваляе асэнсаваць адзначанае месца ў прасторы: корань узыходзіць да «індаеўрапейскага *iur* “вада-ём”, “мора” або да фразеалагізма *въ irejъ* “у моры”, “за морам”» (Слав. др.). Канцэпт інтэрпрэтуе ўяўленні пра далёкі цёплы край недзе за морам, прыродным аб'ектам, які не ўласцівы для беларускага ландшафта. Ужыванне лексемы *мора* мае на ўвазе пазначыць вельмі аддаленае месца. Разуменне знаходжання гэтага месца рэканструецца пры звяртанні да міфалагічнага тлумачэння *выраю*, паколькі ў беларускай міфалагічнай традыцыі гэта «старажытная назва *раю* і райскага *Сусветнага дрэва*, у вяршынях якога жывуць птушкі і душы памерлых» (*Мс*).

З прыведзенага азначэння зразумела, што *вырай* уяўляўся як недасягальная для чалавека пры яго жыцці частка свету, што прызначалася толькі душам памерлых (якія ўвасабляліся ў птушак) і ўласна птушкам як жыхарам неба і зямлі. Падобныя вераванні прасочваюцца ў тэкстах пахавальных галашэнняў: «Усе птушачкі ў *вырай* паляцелі, //

І ты ўслед за імі» (ППГ); «Як усе птушачкі будуць з *выр'я* ляцець, // Я буду пільнаваць, // З каторай стараны мой татачка будзе ісці» (ППГ). Заўважым, што душы маглі вяртацца на зямлю, што сведчыць пра ўспрыманне смерці не як канца жыцця, а як пераходу ў іншы статус ці ў іншую рэальнасць.

У канцэпце *вырай* акрэсліваецца, такім чынам, міфічнае ўспрыманне *прасторы*, якая разглядаецца ў кантэксце апазіцыі *блізка-далёка*. Акрамя таго, прастора падзяляецца на часткі згодна з апазіцыяй *верх-ніз*: А. Афанасьеў згадвае, што *вырай* знаходзіўся «па той бок *воблакаў*, які старажытныя [людзі – заўв. аўтара артыкула] параўноўвалі з *воднымі крыніцамі* і *галінастымі дрэвамі*, якія раслі ў паветраных прасторах» [2, с. 368]. Такім чынам, беларусы ўяўлялі ўвесь свет ізаморфным, паколькі знешні выгляд выраю адпавядае звычайным беларускім краявідам.

Вяртаючыся да думкі, што канцэпт *вырай/рай* звязаны з *Сусветным дрэвам*, нельга не згадаць прыведзены А. Бычковым старажытны славянскі міф, паводле якога ўзнікненне свету звязвалася з птушкамі, з'явіўшыся непасрэдна з *Сусветнага дрэва*, а дакладней, з яго жалудоў: «З жалудоў Свяшчэнных *Нябесных Дубоў* вылучыліся дзве птушкі, гэта былі *вуткі-гогалі*. Яны сталі ныраць на дно Мора і даставаць са дна іл і пясок. Ілам яны склейвалі галінкі і лісце, упаўшыя з *Нябесных Дубоў* – будавалі гняздо-зямлю» [3, с. 15]. З гэтага вынікае, што *вырай/рай* існаваў значна раней, чым была створана зямля, а значыць, лінгвакультурны змест канцэпта *вырай/рай*, безумоўна, уключае архаічныя ўяўленні беларусаў пра *светаўзнікненне*.

Сюжэт пабудовы свету дастаткова распаўсюджаны ў фальклорных тэкстах, асабліва ў песнях каляндарнага цыкла, напр.: «Ой, лятуць, лятуць два галубочки, // <...> Ой, – нясуць, нясуць два жалудочки. // Першы галубок кінуў жалудок, // Ды кінуў ён пасярод двара, // Пасярод двара маладога Пятра. // Вырас дубок тонак, высок» (ВП). Ідэалізуючы гаспадароў і іх маёмасць, калядоўшчыкі параўноўвалі ўзнікненне іх гаспадаркі са светабудовай і згадвалі тым самым архаічны міфічны факт. Прысутнасць гэтага сюжэта менавіта ў тэмах каляднага і велікоднага святочных цыклаў не выпадкова і мае прычыну, якая бачыцца ў тым, што адроджаны ў пачатку чарговага касмаганічнага цыкла свет (Каляды і Вялікдзень) павінен мець прыкметы максімальнай сакральнасці ці

боскасці, што сэнсава падкрэслівалася вяртаннем да першавытокаў светастварэння.

Мадэль створанага свету таксама атаясамлівалася з *Сусветным дрэвам*, паколькі яно, згодна з некаторымі старажытнымі вераваннямі, успрымалася пасрэднікам ва ўзаемасувязях светаў (падземны свет – карані, зямная прастора – ствол і нябесная сфера – крона). «Вобраз дрэва вызначыў для чалавека яго месца ў структуры свету, бо дрэва – брат чалавека паміж Небам і Зямлёй» [4, с. 32].

Звязаны з *Сусветным дрэвам*, на вяршыні якога жывуць птушкі, *вырай/рай* з'яўляецца своеасаблівым міфапаэтычным «маркерам» і «класіфікатарам» *прасторы*, пры гэтым ён адлюстроўвае яе пэўную ландшафтную мадэль, сімвалізуе гарызантальныя і вертыкальныя праекцыі, а, разам з тым, завершанаць і самадастатковасць свету.

Пры гэтым у свеце, згодна з уяўленнямі старажытных беларусаў, усё мела сваё прызначэнне. Нават *вырай* існаваў дзеля пэўнай мэты: «Не ўсей свет, што ў вакне, ест яшчэ за акном, як *вырай*, цёплая страна, куды на зіму адлятае некаторае птаства. Яно праз гэты час, як у нас зіма, там жыве і расце, таму тая старана называецца *выраем*, бо тыя птушкі ў нас не раяцца, толькі ў той старане» (Fed). Функцыянальна канцэпт мае мэтай забяспечыць згарманізаванасць жыцця: тое, што здавалася немагчымым на зямлі, магло здзяйсніцца ў *выраі*.

Пазначым пры гэтым, што ў *выраі* знаходзіліся душы ўсіх памерлых. Гэта значыць, трапіць у *вырай* магла душа кожнага чалавека, ніякага адкуплення грахоў і запасу добрых спраў не патрабавалася. Лад жыцця і сацыяльнае становішча таксама не мелі ніякага значэння. Паняцце пекла ўзнікла пазней, у хрысціянскі час.

Прасторавыя каардынаты свету, закладзеныя ў канцэпце *вырай/рай*, карэлююць з часавымі. Нельга не адзначыць невыпадковасць гэтай з'явы: месца і час намінуецца ў беларускай мове аднымі і тымі ж лексемамі «*поўдзень*» і «*поўнач*». Адным са значэнняў лексемы *вырай* у тлумачальным слоўніку прыводзіцца наступнае: *выраем* называюць «*час адлёту птушак у цёплую краіну*» (Біб). А паколькі *вырай* лічыцца месцам жыхарства *душ памерлых*, у ім кадзіруецца не толькі астралагічны, але і жыццёвы час чалавека (у *вырай* трапіць душа *пасля смерці*, таму што пры жыцці ўваход у *вырай* быў адкрыты толькі дзеля птушак (Мс)).

У фальклорным тэксце «Толькі птаство живе ў выр'і і то толькі *зіму*, а на *лета* зноў ляціць да нас» (Сержп.) відавочна фіксацыя каляндарнага часу. Аналагічная сэнтэнцыя прасочваецца ў «адмыканні» і «замыканні» *выраю*. Паводле архаічных народных вераванняў, «кожную вясну *вырай* адмыкаўся, кожную восень – замыкаўся». Дзеянні звязваліся з арнітаморфным кантэкстам (прылётам і адлётам птушак). Пры гэтым «замыканне» звязвалася з датай адлёту пералётных птушак, за якую фармальна прымалася на Беларусі Узвіжанне, бо птушкі забіралі з сабой у *вырай* лета («Узвіжанне – апошні воз з поля рушыў, а птушкі ў *вырай* пацягнуліся»; «Узвіжанне лета замыкае, ключык шыза галачка за мора панесла») [5, с. 182]. Ключамі ад зачыненага *выраю* валодала, згодна з паданнямі, *птушка* (часцей *зязюля*, «якая першая туды адлятае і апошняя вяртаецца» [5, с. 423]), або «Бог ці яго намеснікі, напрыклад *пчала*, *жаваранак*» (Бел. міф). «Замыканне» *выраю* на Узвіжанне супадае з днём *восеньскага раўнадзення*, што не пазбаўлена сімвалічнасці ў адпаведнасці з уяўленнямі наконт касмаганічнага цыклу і згаданага кадзіравання *выраем* астранамічнага і каляндарнага часу. Тым больш, што «адмыканне» *выраю* адбывалася на Саракі (22 сакавіка), у дзень «*веснавога раўнадзення* і прылёту птушак» (Бел. міф). Судачыненне гэтых з'яў з тымі пазіцыямі каляндарнага часу, калі дзень па даўжыні раўняецца ночы, мэтазгодна разумець як спробу выкарыстаць момант, калі *вырай* ці зямля лёгка дасягальныя, бо мяжа паміж імі (паміж тым і гэтым светам) найбольш пранікальная.

Ва ўсходнеславянскіх мовах словамі *вырей*, *ырей* (рус.), *вырой* (укр.), *вырай* (бел.) могуць, асабліва вясной, называцца самі пералётныя птушкі або іх чароды. На Беларусі існавалі *павер'і*, згодна з якімі, на свята Саракі «прылятае сорок *выраёў*» [6, с. 249]; «вылятаюць да нас з цёпрых краёў сорок *выраяў* птушак» (Прыкм. і пав.). У Даль указвае слова «*вырей*» як адну з назваў *жаваранкаў*, вядомай у Курскай губерні (Толк. сл.).

З канцэптам *вырай/рай* звязана традыцыйная беларуская назва *Млечнага Шляху*. «Існавала павер'е, што Птушыны Шлях на небе зрабіў з зорак сам Бог, каб птушкі (гусі) ведалі, як ляцець у *вырай*, які дастаўся ім пасля таго, як людзі сталі грэшныя і былі яго пазбаўленыя» (Бел. міф. 1). Храналагічна згаданае вераванне суадносіцца з хрысціян-

скім перыядам, з якім, на нашу думку, звязана сэнсавая кантамінацыя *выраю* з *раем* і бязбольнае замяшчэнне ранейшых уяўленняў аб *выраі* як замагільным свеце, верагодна, з прычыны іх разрозненасці і бессістэмнасці. Хрысціянскае вучэнне на ўзроўні народнай свядомасці арганічна злучылася са старажытнымі язычніцкімі ўяўленнямі, дапоўніўшы іх ідэяй пасмяротнай адплаты.

У фальклорных тэкстах XIX і пачатку XX ст. адносна знаходжання *выраю* ў адной з частак свету паведамляецца наступнае: «*Вырай* дзесь на *поўдні* за гарамі ды за марамі, а мо ён там, у *раі*» (Сержп.). Атаясамліванне *выраю* з *раем* не характарызуецца ўстойлівасцю і бяспрэчнасцю, яно ўмоўнае нягледзячы на некаторыя аналагічныя сэнсавыя канатацыі.

Да гэтага ж перыяду адносяцца вераванні адносна аддалення *выраю/раю* ад чалавека як у часе (існаванне яго праектуецца ў тую пракаветную пару, калі «яшчэ сам Бог хадзіў па зямлі», калі «сонца роўна свяціла ўсім круглыя суткі», калі «ні ў чым не было нястачы» (Сержп.), так і ў прасторы (ён усё яшчэ працягвае існаваць, але *недзе далёка*: «ці на небе, ці на краі свету, ці за марамі ды за гарамі» і дасягнуць яго ўжо немагчыма).

Прычыны недасягальнасці *выраю/раю* тлумачацца не з пазіцый адлегласці, а з агульначалавечых каштоўнасцей, спрадвечных антыномій *добра* і *зла*. У гэтым праяўляецца аксіялагічны аспект аналізуемага канцэпта. А. Сержпутоўскі прыводзіў старажытныя вераванні, згодна з якімі «там перш былі людзі, покуль на саграшылі Богу» (Сержп.). Пры гэтым людзі маюць магчымасць вярнуць сабе страчаны *рай*, калі «яны не будуць грашыць» (Сержп.). А *рай*, «каб ён не пуставаў» (Сержп.), Бог аддаў птушкам. Але далятаюць у *вырай/рай* толькі тыя, «каторыя не робяць другім ліха» (Сержп.). Так, згодна з легендай, за грахі «Бог пракляў *вераб'я* і пазбавіў яго права ўлятаць у *вырай*» (Слав. др.).

Наяўнасць *выраю* і яго суаднесенасць з *раем* належаць да тых дыферэнцыяльных прыкмет беларускай традыцыі, якія фарміруюць яе самабытнасць і выключнасць, паколькі рэшткі падобных вераванняў не знойдзены ў іншых культурах акрамя славянскіх. Звяртае на сябе ўвагу той факт, што лексема «*вырай*» не мае ўвогуле аналагаў і эквівалентаў у раманскіх або германскіх мовах акрамя архаічнай назвы «*поўдня*» (англ. *south*). Семантычна і семіятычна «хрысціян-

заваны» *рай* кантамінуецца з аналагічнымі канцэптамі неславянскіх культур (франц. *paradis*, англ. *paradise*, ням. *Himmelreich*). Этымалагічна лексемы *paradis*, *paradise* узыходзяць да лат. *paradisus* «сад; рай» і адносяцца да хрысціянскага перыяду, лексема *Himmelreich* перакладаецца як «нябеснае царства». Атаясамліванне *раю* з *садам* і *нябесным царствам* уласціва таксама і беларускай традыцыі.

С. Варанцова падкрэслівае перавагу біблейскага тлумачэння канцэптаў у традыцыйных англійскіх і нямецкіх фальклорных тэкстах і разглядае *рай* як антыномію *пекла* [7, с. 32].

У беларускіх фальклорных тэкстах *рай* таксама супрацьпастаўляецца *пеклу*: «*Рай* угары каля яснага сонейка, <...>, а *пекла* ўнізу пад зямлёю, дзе цёмна да халодна, бы лёд» (Сержп.). Ідэнтычныя канатацыі сведчаць пра агульнае біблейскае паходжанне ўяўленняў хрысціян пра *рай* і *пекла*, згодна з якімі функцыя *раю* заключаецца ў тым, каб тлумачыць пераход чалавека з эпохі першапачатковай бязгрэшнасці і шчаслівай безадказнасці ў стан адказнасці і вольнага прыняцця ўласнага лёсу.

Зафіксаваныя тэксты, якія сведчаць пра «апрадмечванне» і «матэрыялізацыю» спірытуальнага канцэпту, параўнанне райскага і зямнога жыцця, метафарызацыю і гіпербалізацыю апошняга, надаванне побытавых рысаў сакральнай прасторы, якой лічыўся *вырай/рай*. Гэта выклікана адпаведнымі зменамі ў калектыўнай свядомасці, спробамі тлумачэння рэчаіснасці даступнымі і зразумелымі сродкамі, сярод якіх некаторыя выглядаюць найўнізшымі або набываюць значэнне мастацка-казачнай выдумкі (напр., «*Рай* на небе, там красіва, сядзяць і кніжачкі чытаюць, смачна есці даюць» (ФсРр)). Прыкметы *выраю/раю* пераносзяцца ў кантэкст побытавых рэалій. Так, *рай* бачыцца месцам, дзе «заўжды шмат усяго, што толькі душа прымае» (Сержп.), звязваецца з матэрыяльнымі благамі і багаццем, якога калядоўшчыкі або валачобнікі жадалі гаспадарам у час адпаведных абрадаў. Таму іх двор, хата пры апісанні параўноўваліся з *раем*: «У тваім дварку, як у *райку*, // Сады цвітуць, пчолкі звіняць». Адначасова гаспадарам абяцалася «ўзнавіць» рай на зямлі, які ў песнях сімвалізуецца *садам*: «Да не журыся, пан гаспадар, // Да калі будзем жыці да быці, // Мы тую гару зноў панасыпляем, // Тыны-прытыны папрытынваем, // Сады-прысады пана-

сэдзваем, // *Райскія пташкі* папрынадзваем» (ВП).

У некаторых творах канцэпт актуалізуе зусім нечаканыя канатацыі, звязаныя, напрыклад, з сацыяльным статусам дзеючых асоб. Натуральны сялянскі *рай* намаляваны ў беларускіх легендах і казках: «У яком-та краю жылі людзі, бы ў *раю*: гаравалі, працавалі ды й бяды не мелі. Свет вялік, зямлі многа – працуй на хлеб, рабі <...>. Жылі там людзі ў згодзе, весь дзянёчак рабілі, а аб начы аддыхалі. А прыйдзе бяда – у згодзе ратаваліся ў прыгодзе: бедным, хворым памагалі, дак і ўсе бяды не малі» (Сержп.). Сялянскі *рай* праяўляецца ў магчымасці зарабіць на хлеб, працаваць і мірна жыць. У канцэпце *вырай/рай* закладзеныя моцныя аксіялагічныя сэнсы спрадвечных чалавечых каштоўнасцей.

Праведзенае даследаванне дазваляе сцвярджаць, што лексемы *вырай* і *рай* уключаюцца ў шэраг культурна значных канцэптually паяўляюцца ў беларускай лінгвакультуры і вербалізуюць комплекс лінгвакультурнага зместу, які грунтуецца на традыцыйных міфапаэтычных уяўленнях беларусаў, звязаных з гнэсалагічнымі пошукамі этнасу ў кантэксце светастварэння і светаіснавання. Канцэпт *вырай/рай* актуалізуе тыя асаблівасці светаўспрымання беларусаў, якія вызначаюць культурныя канстанты этнасу. У канцэпце кадзіруецца інфармацыя, звязаная з *прасторай* (у тым ліку з сакральнай або ідэальнай) і *часам* (астралагічным, каляндарным і жыццёвым), маркіруюцца аксіялагічныя дамінанты, важныя для носьбітаў этнамоўнай свядомасці з пазіцыі чалавечага жыцця і месца чалавека ў свеце, а значыць, інтэгральныя і дыферэнцыяльныя кампаненты ментальнасці беларусаў. Гэта забяспечвае неаднаразовы зварот да канцэпту ў творах як класічных, так і сучасных беларускіх аўтараў, што можа стаць прадметам асобнага даследавання.

ЛІТАРАТУРА

1. Ангелова, М. «Концепт» в современной лингвокультурологии / М. Ангелова // Актуальные проблемы английской лингвистики и лингводидактики : сб. науч. тр. – М. : Гнозис, 2004. – Вып. 3. – С. 10.
2. Афанасьев, А. Живая вода и вещее слово: сб. ст. / А. Афанасьев / сост., вст. ст. и ком. А. И. Баландина. – М. : Сов. Россия, 1988. – 508 с.
3. Бычков, А. Энциклопедия языческих богов. Мифы древних славян / А. Бычков. – М. : Вече, 2001. – 397 с.
4. Шамякіна, Т. І. Міфалогія Беларусі. Нарысы : вучэб. дапам. для студ. філал. спец. ВУН / Т. І. Шамякіна. – Мінск : Маст. літ., 2000. – 398 с.

5. Лозка, А. Ю. Беларускі народны каляндар / А. Ю. Лозка. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Полымя, 2002. – 240 с.
6. Агапкина, Т. Этнографические связи календарных песен: встреча весны в обрядах и фольклоре восточных славян / Т. Агапкина. – М. : Индрик, 2000. – 334 с.
7. Воронцова, С. С. «Ад» и «рай» в фольклорной картине мира (на материале русского, английского и немецкого языков) / С. С. Воронцова // Теория языка и межкультурная коммуникация : межвузовский сб. науч. тр. – Курск : Изд-во КГУ, 2007. – Вып. 7. С. 28–32.
- СПІС КРЫНІЦ ФАЛЬКЛОРНЫХ ТЭКСТАЎ І СЛОЎНІКАЎ*
- Біб* – Беларуская інтэрнэт-бібліятэка [Электронны рэсурс] / Плумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы. – Мінск, 1996. – Рэжым доступу: <http://rv-blr.com/slounik.jsp?letterId=3&maskId=8&pageId=47>. – Дата доступу: 13.09.2015.
- Слав. др.* – Левкиевская, Е. Ирей / Е. Левкиевская // Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т. – М. : Междунар. отнош., 1999. – Т. 2. – С. 422–423.
- Мс* – Иванов, В. Вырий / В. Иванов, В. Топоров // Мифологический словарь / гл. ред. Е. Мелетинский. – М. : Сов. энцикл., 1990. – С. 135.
- ППГ* – Пахаванні, памінкі, галашэнні / укл. У. Васілевіч, сістэмац. напеваў Т. Б. Варфаламеева : рэд. А. С. Фядосік [і інш.]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1986. – С. 212–213.
- ВП* – Валачобныя песні / склад. Г. Барташэвіч, Л. Салавей; склад. муз. ч. В. Ялатаў; рэд. тома К. Кабашнікаў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1980. – С. 233, 267, 74.
- Fed.* – Federowski, M. Lud białoruski na Rusi Litewskiej / M. Federowski. – Krakow, 1987. – Т. 1. – С. 165.
- Сержп.* – Сержпутоўскі, А. К. Прымхі і забабоны беларусаў-палешукоў / А. К. Сержпутоўскі. – Мінск : Універсітэцкае, 1998. – С. 51–67, 135–137.
- Бел. міф.* – Лобач, У. Вырай / У. Лобач // Беларуская міфалогія. Энцыклапедычны слоўнік. – Мінск : Беларусь, 2004. – С. 99.
- Прыкм. і пав.* – Жыцця адвечны лад: Беларускія народныя прыкметы і павер'і / Уклад., прадм., пер. і паказ. У. Васілевіча. – Мінск : Маст. літ., 1998. – Кн. 2. – С. 402.
- Толк. сл.* – Даль, В. И. Вырей / В. И. Даль // Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Репринт. воспроизв. изд. 1903–1909 гг., осущ. под ред. И. А. Бодуэна де Куртенэ. – М. : Прогресс и культура, 1994. – Т. 1 А 3. – С. 310.
- Бел. міф. 1.* – Санько, С. Птушыны шлях / С. Санько // Беларуская міфалогія. Энцыклапедычны слоўнік / склад. І. Клімковіч, навук. рэд. С. Санько. – Мінск : Беларусь, 2004. – С. 398.
- ФсРр* – Фальклорна-этнографічная спадчына Рэчыцкага раёна / уклад., сістэм., тэкстат. праца, уступ. арт., рэдаг. І. Ф. Штэйнера, В. С. Новак. – Мінск : ЛМФ «Нёман», 2002. – С. 267.
- SUMMARY*
- The article presents the analysis of the traditional Belarusian folklore containing the lexemes «vyrai» and «paradise» within the context of linguocultural contents they convey. On the basis of linguocultural verbalization of integral and differential components of mythopoetic beliefs and ideas of Belarusian people associated with the creation of the world, its model and the place of human in it. The reason of consolidation of certain meaningful dominants is based on conceptional analysis from the prospective of development of collective consciousness, axiological constants are determined by the concept of actualization, that influence specific features of Belarusian mentality.*
- Паступіў у рэдакцыю 30.09.2015 г.